

PAPER DETAILS

TITLE: Nigâhî Divânçe'si -Metin-`

AUTHORS: Sait MERMUTLU

PAGES: 129-167

ORIGINAL PDF URL: <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/116004>

NİGÂHÎ DİVÂNÇE’Sİ –METİN-

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Sait MERMUTLU
Dicle Üniversitesi

Özet:

Ümmî bir şâir olan Nigâhî’nin Diyarbakırlı olduğunu, ancak doğum tarihi hakkında kesin bir bilgiye ulaşamadığımızı belirtmemiz gerekiyor. Hayatına dair bilgiler kısa izahatlarla ve tatminkâr anlamda olmasa da Ali Emîrî ve Şevket Beysanoğlu tarafından bize nakledilmiştir. Samimiyet ve sâdeliğin ifadesi olan ve aynı zamanda dilden dile dolaşarak günümüze kadar ulaşan şiirleri O’nun şiir sanatı hakkında güçlü bir kanaata sahip olmamızı sağlamıştır. Bazı nazım şekillerini kullanarak söylediği ve üç adet aruz bahriyle Divânçe’de yer verdiği şiirlerinde bütünüyle tasavvufî neş’e ve lirizm hakimdir.

Anahtar kelimeler: Nigâhî, Tasavvuf, Divânçe.

Abstract:

We should note that an illiterate poet Nigâhî is from Diyarbakır but we have not reached any precise information about date of his birth. Information about his life is given to us by Ali Emiri and Sevkete Beysanoğlu. Some of his poems has been collected in Divançe by Ali Emiri. All poems in Divançe are mystical. In this study we publish the txth of his Divançe.

Key words: Nigâhî, mysticism, divançe.

Giriş:

Diyarbakırlı olan Nigâhî’nin doğum tarihi hakkında ne yazık ki kesin bir bilgiye ulaşamadık.¹ Oldukça azına sahip olabildiğimiz hayatına dair bilgilerin bir kısmını Ali Emîrî bizlere nakletmektedir: “Diyarbakır’ın ümmî şairlerindendir. Söylemiş olduğu birçok şiirlerinden çeşiti mısralar az çok hafızalarda yer etmiş. Ayrıca mevcut şiirleri

¹ Nigâhî’nin hayatı ile ilgili geniş bilgi için bkz. “M.Sait MERMUTLU, *Diyarbakırlı Nigâhî ve Divânçe’si*, e-Şarkiyat İlmî Araştırmalar Dergisi, S.VII, Nisan 2012.”

içinde birçok değerli sözleri vardır². Şiirlerinin bazı Diyarbakırlı şairler tarafından tahmis edilmesi, şiir sanatındaki yeteneğinin ifadesi olurken Ali Emîrî'yi de haklı çıkaran bir sonuçtur. Mısralarının bugün bile dillerde yer bulması belki de söyleyişindeki samimiyet ve sadeliğin ifadesidir.

Nigâhî'nin biyografisi hakkında bizlere bilgi ulaştıran diğer bir kaynakta Şevket Beysanoğlu Şâir'i Bektaşî olarak tanımlar³. Beysanoğlu'nu haklı çıkaran yorum, onun bu özelliğine vurgu yapan mısralarında en net ifadesini bulur.

Millet Kütüphanesi, A.E Manzum, Eski kayıt, 464/1; Yeni kayıt, Cd 8 ve 768 numarada kayıtlı; doğrudan doğruya tasavvufla alakalı ve nazım şekilleriyle söylenmiş Nigâhî Baba şiirlerinin, anladığımız kadarıyla önemli bir kısmını bir araya getirerek derli toplu bir Divânçe⁴ düzeni içerisinde sunan Ali Emîrî⁵, düzenlediği Divânçe'ye alamadığı şiirleri de olduğu anlaşılan şairimizin vefat tarihini h.1277(m.1860) olarak verir⁶ ki öldüğünde seksen yaşı civarında olduğu⁷ ifade edilir. Eğer bu yaklaşık tarih dikkate alınacak olursa şairimizin kesin olmamakla birlikte doğumunun h.1193/95(m.1780) civarında kabul edilmesi anlamına gelecektir.

NİGÂHÎ DİVÂNÇESİ –METİN-

MÜSEMME

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Ben ol abdâl-ı 'aşkım sûz-i âhım tâ ciğerdendir

Ğam-ı 'aşk ile memlû'um kelâmım sâf güherdendir

Delîlim râh-ı 'aşk içre ki feth olmaz bir erdendir

Benim kesb-i kemâlüm hep bana hüsn-i nazardandır

Emîrim rehberim şâhım 'Alî tek şîr-i nerdendir

Hudâ'nın lutfudur bu sanmayın irs-i pederdendir

Ne sendendir ne bendendir ne çerh-i kîne-verdendir

² Ali Emîri, *Esâmî-i Şu'arâ-yı Âmid*, Millet Kütüphanesi-Tarih 781/1, s.108-109.

³ Beysanoğlu, a.g.e., s. 8.

⁴ Çalışmamızda Divân'daki şiirler Müsemmen(Msm), Müseddes(Msd), Mürebba(Mrb), Gazel(G)kısaltmalarıyla gösterilmiştir.

⁵ Ali Emîrî'nin, vefatından sekiz buçuk ay önce bu Divânçe'yi tertiplemediği kanaatine varıyoruz.

⁶ Emîri, a.g.e., s. 109.

⁷ Beysanoğlu, a.g.e., s. 8.

Bu derdi ser-i humârın neş'e-i câm-ı kaderdendir ⁸

Sakın da'vâ-yı benlik eyleme encâmı kesretdir
Kelâmın hep riyâdandır kamû beyhûde sohbetdir
Rümûz-i 'aşka bî âgâh a'mây-ı basîretdir
Bilenler söylemezler söyleyen bilmez ne hâletdir
Kilîdi kenz-i 'aşkın himmet-i ehl-i mahabbetdir
Bana 'aşk u mahabbet Hazret-i Hak'dan hidâyetdir

Ne sendendir ne bendendir ne çerh-i kîneverdendir

Bu derdi ser-i humârın neş'e-i câm-ı kaderdendir

Sakın kimseyi hor görme kendinden bu 'âlemde
Tehî sanma cihânı her ne varsa vardır âdemde
Kimi etdi nübüvvet taht ü tâcî mühr ü hâtemde
Neden terk eyledi taht ile tâcın İbni Edhem de
Dilersen her ne kim me'mûl olur insan isem de
Kamû vergi Hudâ'nındır teğâfûl etme bu demde

Ne sendendir ne bendendir ne çerh-i kîneverdendir

Bu derdi ser-i humârın neş'e-i câm-ı kaderdendir

Benem ol hâk u bâd ü nâr u âbdan kim olan peydâ
Beni halk eyledi Hallâk-ı 'âlem nüsha-i kübrâ
Fenânın mâl u milki zerre gelmez 'aynıma aslâ
Görenler zannederler lâübâli-meşrebim gûyâ
Kabûl etmem hilâf-ı güft ü gû aslâ ki ben hâşâ
Bana vermiş kemâl-i kâbiliyyet Hazret-i Mevlâ

Ne sendendir ne bendendir ne çerh-i kîneverdendir

Bu derdi ser-i humârın neş'e-i câm-ı kaderdendir

⁸ Bu beyit Nâbî'nin bir gazelinin matla'ıdır (Ali Emiri'nin notu).

Nigâhî çekdiğim derd ü sitem dehr-i fenâdandır
Kederler ğussalar ğamlar vefâsız âşinâdandır
Benim bu ictinâbım merdüm-i sâhib-i riyâdandır
Benim zâr u perîşân olduğum cevır ü cefâdandır
Serencâm-ı serim hep kilik-i takdîr-i Hudâ'dandır
Teşekkî eylemem hâşâ Cenâb-ı Kibriyâ'dandır

Ne sendendir ne bendendir ne çerh-i kîneverdendir

Bu derdi ser-i humârın neş'e-i câm-ı kaderdendir (Msm1)

MÜSEDDES TERCİ-İ BEND

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

‘Âşık-ı sâdık benem ‘aşk içre ben merdâneyem
Maksadım gülşen değil bir şem‘ için pervâneyem
Rind-i ‘aşkam zâhidâ zanneyleme bîgâneyem
Terk-i tecrîdem beni sanma tehî vîrâneyem
Bâtînen bil ‘âkilem ben zâhiren dîvâneyem
Kimse fark etmez beni kim ben neyem ammâ neyem
Sûretâ güncişkem ammâ sîretâ ‘ankâ benem
Âdemîzâdem ezelden nüsha-i kübrâ benem
Kudretinden halk olunmuş hikmet-i Mevlâ benem
Hâk u bâd u nâr u âbdan kim olan peydâ benem
Bâtînen bil ‘âkilem ben zâhiren dîvâneyem
Kimse fark etmez beni kim ben neyem ammâ neyem
Sanma zâhid sen gibi dîvâre başım bağlıdır
Şîr-i Yezdân Hayder-i Kerrâr’e başım bağlıdır
Hâcî Bektâş-ı Velî Hünkâr’e başım bağlıdır

Ben rızâ bâbındayım ikrâre başım bağlıdır

Bâtınen bil âkilem ben zâhiren dîvâneyem

Kimse fark etmez beni kim ben neyem ammâ neyem

Ol benem kim Kays u Ferhâd ol benem mi‘mâr-ı ‘aşk

Ol benem kim câm-ı ‘aşkı nûş eden hammâr-ı ‘aşk

Ol benem kenz-i hakikat bendedir esrâr-ı ‘aşk

Bendedir sırr-ı İlâhî bendedir envâr-ı ‘aşk

Bâtınen bil âkilem ben zâhiren dîvâneyem

Kimse fark etmez beni kim ben neyem ammâ neyem

Katreyem ammâ velâkin bahr-i ‘ummân bendedir

Olmuşam vahdet-nişîn mühr-i Süleymân bendedir

Derdime kılmam devâ eczâ-yı Lokman bendedir

Ey gözüm nûru **Nigâhî** sabr-ı Rahmân bendedir

Âkilem bâtınem ammâ zâhiren dîvâneyem

Kimse fark etmez beni kim ben neyem ammâ neyem (Msd1)

MÜSEDDES TERCİ-İ BEND

Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

Ehl-i Hakkem sanma ehl-i zâhirem

Emr-i teslîm-i Hudâ’ya hâzırem

Bende-i Sultan Muhammed Bâkır’em

Tekye-i ‘aşk içre ben bir zâkirem

Nutkî’yem evrâd-ı Hak’da mâhirem

Ben mürîd-i Şeyh-i Abdülkâdir'em⁹

‘Âşıkam ta‘yîb eder ‘âlem beni
Hemnişînimdir bırakmaz ğam beni
‘Aşk-ı Hak’dır eyleyen ebsem beni
Hak yâratmış şükür kim âdem beni

Nutkî'yem evrâd-ı Hak'da mâhirem

Ben mürîd-i Şeyh-i Abdülkâdir'em

Çün şefî'imdir Muhammed Mustafâ
Fahr-i ‘Âlem ol Habîb-i Kibriyâ
Eylerem ben âline cânım fedâ
Sâdikem Allahü a‘lem bî-riyâ

Nutkî'yem evrâd-ı Hak'da mâhirem

Ben mürîd-i Şeyh-i Abdülkâdir'em

Destgîrimdir benim şâhım ‘Ali
Şîr-i Hak’dır evliyânın efdali
Bu tarîka girmez begim şübheli
Etmişem ben bey’at-ı *Kâlû Belî*

Nutkî'yem evrâd-ı Hak'da mâhirem

Ben mürîd-i Şeyh-i Abdülkâdirem

Râhını bulmak dilersen Ca‘fer’in
Ol fenâ fillâh bırak sîm ü zerin
Kanber’i olmak dilersen Hayder’in
Pendini gûş et **Nigâhî** kemterin

Nutkî'yem evrâd-ı Hak'da mâhirem

Ben mürîd-i Şeyh-i Abdülkâdirem (Msd2)

⁹ Beyit Nutkî'nindir (Ali Emîrî'nin notu).

MÜSEDDES TERCİ-İ BEND

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Harîdâr-ı ğam oldum ğam yükün tutdum güher çekdim

Gezûb ‘âlemleri devr eyledim renc-i sefer çekdim

Vatan terkin edüb âhar diyâre ğayrı ser çekdim

Kimi kendime dost bildimse andan çok zarar çekdim

Benim baht-ı siyâhımdan mıdır bilmem neler çekdim

Değil bir kimseden ben kendi dostumdan keder çekdim

Düşüb ğam bahrine dil zevrakın bend eyledi girdâb

Meded bîçâre kaldım etmedi bir kimse istishâb

Bana düşmen göründü sıdk ile yâd etdiğim ahhâb

Meded senden ola bu bendeye ya Hazret-i Vehhâb

Benim baht-ı siyâhımdan mıdır bilmem neler çekdim

Değil bir kimseden ben kendi dostumdan keder çekdim

Usandım el-emân yâ Rab meded cevri ü cefâlardan

Ne dostumdan vefâ gördüm ne şefkat akribâlardan

Ümmîdim yok vefâdan geldi nefret âşinâlardan

‘Atâ senden ola yâ Rab ‘inâyet evliyâlardan

Benim baht-ı siyâhımdan mıdır bilmem neler çekdim

Değil bir kimseden ben kendi dostumdan keder çekdim

Kıyâs eyler beni dîvâne her kim görse eşkâlim

Cihânda bulmadım bir yâr-ı sâdık ‘arz edem hâlim

Ben ol mecnûn-i ‘aşkım kimse bilmez hâlim ahvâlim

Benim âğ olmadı bahtım karadır gird-i ikbâlim

Benim baht-ı siyâhımdan mıdır bilmem neler çekdim

Değil bir kimseden ben kendi dostumdan keder çekdim
Cihânda kalmadı hayfâ ki rağbet ehl-i ‘irfâne
Yıkıldı hânedânlar hep muhannes geçdi meydâne
Cihân vardı fesâde âşnâlar oldu bîgâne
Îlâhî destgâr ol sen **Nigâhî** çeşmi giryâne
Benim baht-ı siyâhımdan mıdır bilmem neler çekdim
Değil bir kimseden ben kendi dostumdan keder çekdim (Msd3)

MÜSEDDDES TERCİ-İ BEND

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

Çün harîdâr-ı ğamem gayetde ben devletliyem
Leşker-i gam içre serdârem şehâ ‘izzetliyem
Ğam libâsın egnime giydürdiler hil‘atliyem
Kimse bilmez derdimi devrân elinden dertliyem
Dertliyem mihnetliyem firkatliyem hasretliyem
Rahmet-i maderden doğub efgâne düşdüm gülmedim
Bülbül-i şeydâ gibi efgâne düşdüm gülmedim
Dîdeler kan döküb giryâne düşdüm gülmedim
‘Âkibet bir âteş-i sûzâne düşdüm gülmedim
Kimse bilmez derdimi devrân elinden dertliyem
Dertliyem mihnetliyem firkatliyem hasretliyem
Ben gibi hiç kimse yâ Rabbî dîger-gûn olmasun
Ben gibi yâ Râbbî Ferhâd ile Mecnûn olmasun
Ben gibi yâ Râbbî kimse kalbi mahzûn olmasun
Ben gibi yâ Râbbî kimse bağı pür-hûn olmasun
Kimse bilmez derdimi devrân elinden dertliyem

Dertliyem mihnetliyem firkatliyem hasretliyem

Hâb görmez dîdeler tâ subha dek zâr olmuşam

Cür‘a-ı hasretle ben ser-mest-i hüşyâr olmuşam

Derd ü mihnet çekmeden bî-tâb-ı bî-mâr olmuşam

Düşmüşem ğam bahrine yâ Râbbî nâ-çâr olmuşam

Kimse bilmez derdimi devrân elinden dertliyem

Dertliyem mihnetliyem firkatliyem hasretliyem

Bârekallah her gören hayretde kaldı harfime

Leşker-i ğamdır gelen dâm-ı belâda bezmime

Hâsâ lillah katmadım aslâ hilâfı nazmıma

Çarh-ı devrân-ı felek koymaz beni öz ‘azmıma

Kimse bilmez derdimi devrân elinden dertliyem

Dertliyem mihnetliyem firkatliyem hasretliyem

Vâdî-i hayretde kaldım eylerem âh u enîn

Âh u nâlem şiddetinden sarsılır rûy-i zemîn

Zâr edüb gözler kerem bâbın **Nigâhî** dil-hazîn

Derdimin dermânısın ey Rahmeten-lil ‘âlemîn

Kimse bilmez derdimi devrân elinden dertliyem

Dertliyem mihnetliyem firkatliyem hasretliyem (Msd4)

MÂYE “ MÜREBBA’ ”

Feilâtün (Fâilâtün) Feilâtün(Fâilâtün) Feûlün

Nazlı dilber ağyâr ile gezersin

Ben dururam uzaklardan bakarım

Bana bakub humâr gözün süzersin

Öyle bil ki dağı taşı yakarım

Ne söylerem kavlim üzre kalursan
Ne teşrîf idüb hânemize gelürsen
Sâdıkâne bilsem benim olursan
Elin tutub Kandeihâr'e çıkarım

Gece gündüz çağırırım Tanrı'mı
Sek rakîbler ister ala yârimi
Eğer soran olur ise sırrımı
Âteşimle cayır cayır yakarım

Hasretinle yüce dağlar aşanda
Kara bağrım tâ içerden coşanda
Nigâhî yâr hâtırına düşende
Ceyhûn gibi melûl melûl akarım (Mrb1)

DİĞER (11'li Hece vezni)

Humâr gözlüm yâ bu Hak'dan revâ mı
Ben ağlayım sen şâd olub gülesin
Kâdir Mevlâm râzı değil bu cevre
Korkaram ki etdiklerin bulasın

Ben bilmeyüb 'âşık oldum sana yâr
Beni atub mahrem oldun ağyâre
Aldanırdım sen verdiği ikrâre
Ne bileydin sen düşmânım olasın

Senin gibi bu dünyaya gelmemiş
Benim gibi kimse boyun eğmemiş
Sen bir gülsün ağyâr eli değmemiş
Korkarım yâd eli değe solasın (Mrb2)

DİĞER

Mefâîlün Mefâîlün

‘Ayândır sana her hâlim
Bana yâr olmadın gitdin
Nedir cürmüm behey zâlim
Bana yâr olmadın gitdin

Senin’çün haste-i zârım
Ğam u hemminle bîmârım
Budur cürmüm ki ğam-hârım
Bana yâr olmadın gitdin

Çıkub seyre safâlarla
Celîs oldun gedâlarla
Alışdın nâ-sezâlarla
Bana yâr olmadın gitdin

Varub ağyâre uydun sen
Fezâyı eyledin gülşen
Beni öldürdü o ‘işven

Bana yâr olmadın gitdin (Mrb3)

GAZELİYYÂT

Harf-i Elif

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

Kande kaldı etdiğin ‘ahd u vefâlar â dilâ

Olmadın sâbit-kadem ‘ahdinde oldun bî-vefâ

Ger göreydim bildiğim râh-ı sadâkatde seni

Yohsa vârim nakd-i cân eylerdim uğrunda fedâ

Ârzû-mend-i visâlinken begim şimden-girû

Vuslatından nâ-ümîd oldum ırâkdan merhabâ

Hazret-i Hak’dan müyesser olmamış her kimseye

‘Aşk ile sûk-ı mahabbetde olan ahz u ‘atâ

Ger tarîk-i fakrı tutmaksa murâdın sâdık ol

Bir tarîkatdır çıkar râh-ı sadâkat her yana

Reh-nümâsın bulmayan bulmaz tarîk-i müstakîm

Tâ ezelden böyledir emr-i Cenâb-ı Kibriyâ

Nakd-i cân sarf etmeyen bulmaz **Nigâhî** ma‘rifet

Tâ ebed bîgânedir esrâre olmaz âşinâ (G.1)

Harf-i Bâ

Mef ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

Yâ Rab beni cânânıma hasret koma yâ Rab¹⁰

¹⁰ Bu gazeli ben çocuk iken bir divarda yazılı görmüş idim. Ancak matla‘ beyti hatırdâ kalmıştır (Ali Emiri’nin notu).

Haste dili Lokmân'a hasret koma yâ Rab (G.1)

Harf-i Tâ'

Mef ûlü Mefâîlü Mefâîlü Feûlün

Yâ Rab beni pervâne gibi 'aşka düçâr et

Yâ Rab beni yak şem'-i cemâlinle ğubâr et

Yâ Rab beni bülbül gibi uğratma hazâna

Yâ Rab dilerem meskenimi bâğ-ı behâr et

Yâ Rab dilemem saltanat cîfe-i dünyâ

Yâ Rab dil-i vîrânemi sen 'aşk ile vâr et

Yâ Rab dilerem eyle beni 'aşk ile rüsâ

Yâ Rab beni Mansûr gibi dâre süvâr et

Yâ Rab bulamaz çünkü bekâ mülk-i Süleymân

Yâ Rab beni 'aşkın ile âzâd-ı diyâr et

Yâ Rab dökerem hüzn ile hûnâbe-i hasret

Yâ Rab bu benim zahmimi tîmâre medâr et

Yâ Rab beni bu hâb-ı tegâfûlden uyandır

Yâ Rab dil-i hüzn-âverimi şevk-nisâr et

Yâ Rab mey-i ğafletle beni eyleme sekrân

Yâ Rab dili bîdâr ederek ref'-i humâr et

Yâ Rab bana vakt-i sekerâtımda meded kıl

Yâ Rab kereminle beni vâreste-i zâr et

Yâ Rab bâ-kemâl-i şeref-i nûr-i Muhammed

Yâ Rab bana sen merhamet ü lutfunu yâr et

Yâ Rab bu **Nigâhî** nazar etmez bu fenâya

Yâ Rab anı lutfun ile âzâde-i nâr et (G.3)

Harf-i Cim

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Gönül katlan cefâya bâğ-ı kesretde safâdan geç

Tarîk-ı fahrî tut fakr ile fahr eyle kabâdan geç

Heves kılma cihânın vârına ey dil değil bâkî

Yüzün tut lâ-mekân sahrâsına dehr-i fenâdan geç

Soyub tenden enâniyyet libâsın terk-i 'âr eyle

Eger kim râh-ı Hakk'ı bulmak istersen riyâdan geç

Helâk et dîv-i nefsin düşmeninden cân halâs eyle

Mutî' ol hak kelâma gel yeter bu iddi'âdan geç

Sâkın bülbül gibi feryâde düşme el duyar sırrın

Lisânın kendiyle yâr eyle zâr etme nevâdan geç

Marîz-i derd-i ‘aşka kendi kendinden irer dermân

Taleb kılma devâyı kimseden özge devâdan geç

Yanub pervâne-veş ebsem olanlar erdi maksûda

Ne derdin var ise Allah’a ma‘lûm, hû-yu hâdan geç

Gönül tahtında sultân bir olur birlikden ayrılma

Hevâ-yı nefse uyma evvelâ bu mâcerâdan geç

Medd ü cem‘ eyle ‘aklın köhne zen-i dünyâyâ aldanma

Nigâhî bî-vefâ bîgâne-meşreb âşinâdan geç (G.4)

Harf-i Râ

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Feûlün

Uyurken bir gece nâgâh göründü çeşmime bir er

Su’âl etdim nedir ism-i şerîfin söyledi Hayder

Dedi ben ol ‘Âliyy-i nâm-dârem seyf-i kakhârem

Benem sâhib-kırân-ı Hayy u Kayyum Hâlîk-ı Ekber

Benem yâr-i Muhammed ‘âlî-himmet sâhib-i nusret

Benem ‘abd-i muzaffer şâh-ı Hayber sâkî-i kevser

Emîrû’l-mü’minînem ibn-i ‘amm-i Mustafâ’yem kim

Benem Selmân’ı burhân gösteren ol tıfl-ı sa‘d-ahter

Kirâmen Kâtibînem ben ‘ulûmun bâbiyem tahkîk
Hakîkat mahzeniyem hep benem ‘âşıklara rehber¹¹

Su’âlinden murâdın bu ise fehm eyle ey ğâfil
Benem şîr-i Hudâ fettâh-ı dîn dâmâd-ı Peygamber

Duyunca bu cevâbı ben o şâh-ı evliyâdan kim
Vücûdum lerze tutdu hâliyâ cismimde cân dıtrir

Dedi bî-takat u bî-tâb olmuşsun nedir derdin
Marîz-i derd-i ‘aşkam söyledim derde devâ ister

Usandım bî-vefâ hakkaniyetsiz âdemoğlundan
Ararım kendime bir yâr-ı sâdık bî-peder mâder

Nigâhî Hak Kerîm’dir kıl tevekkül Hakk’a sabr eyle
Erersin vasl-ı dildâre olursun lutfuna mazhar (G.5)

Mefâîlün Mefâîlün Feûlün

Vücûdun mülkünün mâhı gönüldür
Bütün a‘zâların şâhı gönüldür

İki gözdür ânın sûretin yeri ?

¹¹ “Nigâhî” merhumun bu rû’yâ-nâmesi, on beş beyit kadar var idi 50 sene evvel görmüş ve okumuş idim. Şimdi ancak bu sekiz-on beytini der-hâtır edebildim. Diğer beyitleri için de bu mahalli açık bıraktım. 17 Ramazan 1341. Yevm-i Pençşenbe (Ali Emirî’nin notu).

Kamû esrârın âgâhı gönüldür

Mu‘âzzamdır gönül arz u semâdan

Ol Allah’ın nazargâhı gönüldür

Olursa bir kişinin çeşmi a‘mâ

Yürüten gösteren râhı gönüldür

Gönül yıkmaz bu pendi gûş edenler

Hudâ’nın beyti billâhi gönüldür

Münezzehdir Hudâ herbir mekândan

Fakat anın karârgâhı gönüldür

Sorarsa kim mekân-ı Hakk’ı senden

Nigâhî söyle vallâhi gönüldür (G.6)

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Dîger-gûn eyleyen Mecnûn’u sanma zülf-i Leylâ’dır

Anı Mecnûn eden Leylâ değildir ‘aşk-ı Mevlâ’dır

Rumûz-u ‘aşka herkes mahrem olmaz sırr-ı hikmetdir

O sırrı bilmeyen gâfil sanur beyhûde da‘vâdır

Ne bilsün ‘aşk nedir câhil nedir Mecnûn nedir Leylâ

Bu ‘aşk esrârına vâkıf değil mecbûr-i dünyadır

Mücerred dîdelerden eşk-i hasret dökmeden maksûd
Visâl-i yâre ermekdir ne dünyadır ne ‘ukbâdır

Nigâhî zâr u giryân ile efgân etse ‘ayb etme
Süleymân-ı zamanın gülşen-i ‘aşkında şeydâdır (G.7)

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Karadır gerçi bahtım tâli‘im bâtında yâverdir
Emîrim rehberim pîrim efendim Şâh-ı Hayber’dır

Habîb-i Kibriyâ ol Fahr-i ‘Âlem pâdişâhımdır
Ne devletdir ki dâim ‘aşkı gönlümle berâberdir

Dem-i rûz-i ezelde levh-i dilde ‘aşkı nakş olmuş
Lisânımda mübârek ismi anın dâim ezberdir

Anın’çün âdemi halk eyledi Hak nüsha-i kübrâ

.....*¹²

Bihamdillâh nasib etdi bana Hak ‘ilm ü ‘irfânı
Ne mümkün vasfa gelmek ni‘met-i Allahu ekberdir

Husûsen dînimin sermâyesi ‘ilm-i şerî‘atdır

¹²Şevket Beysanoğlu bu beytin ikinci mısraı olarak “ Hudâ’nın onlara bilcümle mahlûku musahhardır” vermiştir. Ancak bunu nereden aldığını tespit edebilmiş değiliz (MSM).

Hakikat bahr-ı zâtımdır kelâmım dürr ü gevherdir

Tehî virâne sanma bu **Nigâhî** kalb-i mahzûnu

Dilim gencîne-i Hak'dır zebânım seyf-i Hayder'dir (G.8)

Mefâîlün Mefâîlün Feûlün

Gönül tahtında sultânım 'Alî'dir

Habîbim Şâh-ı Merdânım 'Alî'dir

Ki oldur ibn-i 'amm-i Fahr-i 'Âlem

Benim cân içre canânım 'Alî'dir

Marîz-i derd-i 'aşkam kimse bilmez

Tabîbim derde dermânım 'Alî'dir

Tarîk-i Hakk'ı bilmekde delîlim

Ki dilde elde burhânım 'Alî'dir

Nübüvvet hatemin alan Resûl'un

Efendim Şîr-i Yezdân'ım 'Alî'dir

Derûnum kaplamışdır şevk-i 'aşkı

Gönülde mâh-ı tâbânım 'Alî'dir

Nigâhî çâr anâsırdan vücûdum

Ki bünyâd etdi Hak, cânım 'Alî'dir (G.9)

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Muhabbet neş’esin gel ‘âşık-ı didâr olandan sor
Bu ‘aşkın neş’esin var ‘aşk ile hammâr olandan sor

Kelâm-ı “*küntü kenz*”in sırrını bîgânedен sorma
Muhibb-i hânedân-ı Hayder-i Kerrâr olandan sor

Enel-Hak sırrına vâsıl olam dersен eyâ gâfil
Gelüb terk et fenâyı vâsıl-ı Settâr olandan sor

Bu ‘aşkın remzini kim râh-ı ‘aşka ser veren anlar
Yarub başıyla dâğı ‘aşk ile mi‘mâr olandan sor

Su’âl etme ne bilsün ehl-i zâhir lâ u illâyı
Nigâhî ehl-i îmân sâhib-i ikrâr olandan sor (G.10)

Fâîlâtün Fâîlâtün Fâîlâtün Fâîlün

‘Ârif-i Mevlâ olan bîgâne şeklin gösterir
‘Âkil ü dânâ olan dîvâne şeklin gösterir

Dinlemez beyhûde pend-i nâsihi şeydâ-yı ‘aşk
Mest ü bî-pervâ gezer rindâne şeklin gösterir

Bâde-i bezm-i elestin cür‘asın nûş eyleyen
‘Aşk ile sermest olur mestâne şeklin gösterir

Lâf-ı da‘vâ-yı enâniyyet kılanlar az değil
Merdlik da‘vâ eden merdâne şeklin gösterir

Terk-i cân eyler **Nigâhî** şevk-i dîdâr isteyen
Şem‘-i ‘aşka per atar pervâne şeklin gösterir (G.11)

Feilâtün(Fâilâtün) Feilâtün Feilâtün Feilün(Failün)

Er olan Hakk’ı bilen Hak deyü meydâne geçer
Bahş eder Hak yoluna cânını merdâne geçer

Gah olur Hak diyeni dâre çekerler nâ-hak
Gah olur dîv-i la‘în taht-ı Süleymân’e geçer

Benzesen ‘aşk ile Lokmân ile Eflâtun’a
Bu fenâdır nice ‘âkil nice dîvâne geçer

Âşinâ-yı ezelî olmayan âdem âhir
Sırma mahrem olamaz hâsılı bîgâne geçer

Çeşm-i ‘ibretle **Nigâhî** nazar et ‘ârif isen
Zen-i mekkâre-i çarhın sözü nâdâne geçer (G.12)

Mef‘ûlü Mefâilün Mef‘ûlü Mefâilün

Sanma tehî ey gâfil kârhâne-i ‘âlemdir
Hiç kimseyi hor görme zirâ benî âdemdir

Âyât ile sâbitdir âdemde kerâmet var
Sanma ki rivâyetdir mektûb-i mûkerremdir

Meşhûr meseldir bu bir kimseyi hor görme
Bir pend-i mu‘azzamdır her âdeme elzemdir

Dost bendelerin ‘aybın her vechle setr eyler
Hak kullarının dâim esrârına mahremdir

Kim ‘âlem-i ma‘nâda bulduysa ezel keyfin
Ol zâhir ü bâtında şâhen-şeh-i a‘zamdır

Kim câm-ı elestîden içmişse mey-i bâkî
Ol ‘ahdine sâbitdir ikrârına muhkemdir

Her kim ki eder ta‘yîb rindân-ı harâbâtı
Bilmez ki anın âhı şemşîr-i muhteşemdir

Bu sırra eren âdem beyhûde kelâm etmez
Takdîr-i ezeldendir bir hâlet-i mübhemdir

Hicrân oduna yanmış yâ Rab bu hazîn gönlüm
Çün girye-i hasretle kim dîdesi pür nemdir

İr kûy-i harâbâta iç bâde-i gülğûnu

Dök eşki **Nigâhî** kim bu mâh-ı Muharrem'dir

Maksud bu imiş ey dil ol mâh-ı Muharrem'de

‘Âşık olan abdâle her dem dem-i ma‘temdir (G.13)

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

‘Âşık-ı Hak tâlib-i dîdâr olanlar hayy olur

Mahrem-i dil vâkıf-ı esrâr olanlar hayy olur

Mürdedir ol kimse kim esrâr-ı zâtın anlamaz

Noktadan irşâd olub huşyâr olanlar hayy olur

Âteş-i ‘aşka yanub yakılmak ister ehl-i ‘aşk

Derd-i hicr ile kadîm bîmâr olanlar hayy olur

Nefsini ol cümleden ednâ bilen dânâ imiş

Yâr ile agyâr ile hem-yâr olanlar hayy olur

Cehl-i sekr ile ‘ömr bin sürenler mürdedir

Bâde-i vahdet içüb humâr olanlar hayy olur

Ehl-i Hakk’ın fikri Hak’dır zikri Hak’dır derdi Hak

Geceler tâ sübha dek bîdâr olanlar hayy olur

Tîşe-i mihr ü mahabbetle delen varlık tâğın

Kûhkendir ‘aşk ile mi‘mâr olanlar hayy olur

Bu rumûzu fehm eder dîdâr için cân bâş veren
Kim *ene'l-hak* söyleyü berdâr olanlar hayy olur

Olma a‘ma bu bazarlıkda **Nigâhî** aç gözün
Dîde-i vicdânı pür-envâr olanlar hayy olur (G.14)

Zâhirde gözüm yok ise de bâtında gözüm var¹³

Harf-i Zâ

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

Biz mevâlî-meşrebiz ma‘nâ medâiyih söyleriz

Pür mücevher-tab‘ız elfâz-ı fesâiyih söyleriz

Vahdet-i Hakk’ın cemâlin ravzâsın kıldık tavâf

“*Küllü hîn innema ’l-mevt’*”i sarâiyih söyleriz

Bezm-i kudret cür‘asın nûş eyledik cem‘-i ezel

Hemdem-i erbâb-ı ‘aşkız hoş-nesâiyih söyleriz

Tâ‘in-i ağyârız ammâ dost ile bil âşinâ

Her tabî‘atden geçüb biz bî-kabâiyih söyleriz

Mazhar-ı nûr-i tecellî olmuşuz Mûsâ gibi

Anlamazlar nüktemiz bâd-ı revâiyih söyleriz

Hubb-i ehl-i beyt ile olduk ferîh ü müftahir

Ol mahabbet iktizâsınca ferâiyih söyleriz

Pendimiz olmuş tılsım-ı mahzen-i esrâr-ı ‘aşk

Nutkî-evsâfız **Nigâhî** nutk-ı vâzıh söyleriz (G.15)

¹³ NİGÂHÎ’nin bu mısra’ı hâvî bir eseri olduğunu vaktiyle işitdim fakat görmedim (Ali Emiri’nin notu).

Harf-i Lam

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Beni derde giriftâr eyledin sen de giriftâr ol

Vücûdun hâli sıhhat-i bîtâb u bîmâr ol

Belâya uğrasın başın esîr ol çâh-ı mihnetde

Dü-çeşmin hâb-ı rahat görmesin derd ile bîdâr ol

Yüzün hiç gülmesin her sâ‘atın bin âh ile geçsin

Hemân derd ü belâyı mihnet ü renci harîdâr ol

Vücûdun zahmı emrâz ile demle olsun âlûde

Tabîbler bulmasın çâre bilinmez derde düçâr ol

Niyâzım bârgâh-ı Hazret-i Hak’dan budur dâim

Beni yârâne hasret eyledin mahrûm-ı dîdâr ol

Bu hep kendi kusûrumdur **Nigâhî** kimseden bilmem

Ne gelse hayr u şer Allah’dandır ehl-i ikrâr ol (G.16)

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

Pâk edüb dil levhini cehd ile hâk-i ‘âlem ol¹⁴

¹⁴ Bu gazelin hatırdâ olan beyitleri yazılmıştır (Ali Emirî’nin notu); Bu şiir, Fuat İplikçi tarafından aşağıdaki gibi okunmuştur (Şeyhmus Diken, Diyarbakir Diyarım Yitirmişem Yanarım., İletişim Yayınları. 2003. İstanbul).

"Pâk edip beni cehd eyle âdem ol, Her cefâ bir cilvedir, anı Hak’tan bil, mahrem ol

15

Sabr ile Hak verdi Eyyûb'e hayat-ı sıhhatı
Her cefâ bir cilvedir Hak'dan bil anı hurrem ol

Râh-ı rif'at bulmak istersen birâder aç gözün
Âdem ara âdemi bul âdem ile âdem ol
Bâki Hak'dır çok Süleymanlar göçürmüş dehr-i dîn¹⁶
.....¹⁷ İbn-i Edhem ol

Ey Nigâhî dinle kim nutkun nasîhatdır sana
.....hırkan başan çek ebsem ol (G.17)

Harf-i Mîm

Fâilâtün Feilâtün Fa'lün

Hayf kim ben beni rüsvâ etdim
Râzımı 'âleme ifşâ etdim

Sabriyle hak verdi bu hayat-ı sıhhati, Her belâya sabır kıl, esrâr-ı Hakk'a hürrem ol,
Râh-ı sıhhat bulmak istersen ey birâder aç gözün, Âdemi bul, âdem ara, âdem ile âdem ol
Baki Hak'tır çok Süleymanlar geçirmiş dehri "dun", Keyf ile dünyaya aldanma gel İbni Ethem ol
Aldanıp dünyaya verme havaya ömrünü, Düşmanın dost eyle gel dostunla hemdem ol
Ey Nigâhî söylediğim nutkum hep nasihattir sana, Kıssadan hisse odur hırkanı başına çek."

¹⁵ Bu mısra Divânçe'de olmayıp, Esâmi-i Şu'arâ-yı Âmid'de zikredilmiştir (Ali Emiri, E.Ş.A., s.109).

¹⁶ Bu mısra Divânçe'de olmayıp, E.Ş.A.'de zikredilmiştir(s.109).

¹⁷ "Cîfe-i dünyaya aldanma gel" metinde olmayan bu mısra E.Ş.A.'da yer almaktadır(s.109).

Bir iken derd-i dilim bin oldu
Yok yere bin dahi peydâ etdim

Bî-vefâ yârim için yârânı
Dost iken ben bana a'dâ etdim

Dir idim belki vefâdâr olsun
O sebep bunca müdârâ etdim

Âh edüb derd ile kanlar yutdum
Eşkimi bâde-i hamrâ etdim

‘Âlemi seyl-i sirişkim tutdu
Akıdub hüzn ile deryâ etdim
Neyledim ben de **Nigâhî** eyvâh
Gönlümü sâil-i sevdâ etdim (G.18)

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Usandım bu hayr-âbâddan kâşânedden geçdim
Bekâya yüz çevirdim bu fenâ vîrânedden geçdim

İki dervâzeli kervânsaraya dehri benzetdim
Uyandım hâb-ı gafletden ben ol kârhânedden geçdim

Serâ-yı nâ-becâdan el çeküb hânem harâb etdim
Uçurdum murg-ı gönlüm semt-i yâre lânedden geçdim

Zebûn-i ‘aşk olan dîvânelerle hem-nişîn oldum
Mahabbetle haberdâr olmayan dîvânededen geçdim

Mahabbet neş’esiyle mest olub maksûda erdim ben
Tâşa çaldım küdüret câmını peymânededen geçdim

Yanar ‘aşka ezelden ‘âşık-ı sâdıkları gördüm
Anun’çün şem‘-i şebde per yakan pervânededen geçdim

Eger ‘âlem eger âdem kamûsu bir vesîleymiş
Nigâhî zâtımı bildim pederle ânededen geçdim (G.19)

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

Olma gâfil aç gözün ey bî-nevâ Allah Kerîm
Hakk’a teslîm et özün kesb et safâ Allah Kerîm

Her ne işlerse ‘adâletdir Cenâb-ı Kibriyâ
Her kazâyâ her cefâyâ ver rızâ Allah Kerîm

“*El-mukadder lâ-yugayyer*” olduğun bilmez misin
Gir tevekkül bâbına ol âşinâ Allah Kerîm

Her tabîbe âşikâr etme derûnun derdini

Her ne derdin var ise eyler devâ Allah Kerîm

Cîfe-i dünyaya gel etme **Nigâhî** iltifat

Terk-i dünya terk-i ‘ukbâ kıl gedâ Allah Kerîm (G.20)

Harf-i Nûn

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

Hüsni Yûsuf bir melek-sîmâyı gördüm nâgehân

Zayi‘ etdim ‘aklımı aldım cünûnu rayegân

Bende çekdi rişte-i ‘aşk ile murg-ı tab‘ımı

Nîm-nigâhiyle nazar kıldıkda ol şâh-ı bütân

Yalnız bir ben değil ol dilrübânın mâili

Büsbütün hayrettedir ey dost gürûh-i ‘âşıkân

Seyrine durdu kamû halk-ı semâvât u zemîn

Sânki geldi ‘âleme bir de Süleymân-ı zemân

Dilrübây-ı ‘ârifân sultân-ı hubân-ı bî-nazîr

Mürde-dil ihyâ eden buymuş mesîh-i câvidân

Her güzellerden vefâ umma meseldir söylenir

Kıl tefekkür ey gönül buymuş rumûz-i ‘ârifân

Hâkim etme mülk-i dil tahtında her şehzâdeyi

Geç bu sevdâdan meded besdir **Nigâhî** el-emân (G.21)

‘AZÎZ-ZÂDE KUTBU’L ‘ÂRİFÎN ŞEYH AHMED ÇELEBÎ HAKKINDADIR

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

El-emân ey menba‘-ı âb-ı sehâvet el-emân

El-emân ey bülbül-i bağ-ı belâgat el-emân

El-emân ey mahzen-i sırr-ı Hudâ’nın mazharı

El-emân ey ma‘den-i lutf u ‘inâyet el-emân

Pîşvâ-yı râh-ı Hak sâhib-i tarîk-i mustakîm

El-emân pîr-i harâbât-ı tarîkat el-emân

Tâ ezelden Hak ‘azîz etmiş ‘Azîz Ahmed seni

El-emân ey mürşid-i sâhib-kerâmet el-emân

Ey tabîb-i derd-i ‘aşk ey mürşid-i müşkil-küşâ

El-emân ey rehber-i ‘akl-ı hakîkat el-emân

Tâlibin matlûbu sensin ‘âşıkın ma‘şûku sen

Ey tılsım-ı genc-i esmâ-yı mahabbet el-emân

Zât-ı Hak nûr-i celâlınden seni halk eylemiş

El-emân ey nokta-i nûn-i necâbet el-emân

Pertev-i ‘ulviyyeti dünyaya sensin gösteren

El-emân ey ahter-i burc-i sa‘âdet el-emân

El-emân ey sadr-ı ‘âlî-kadr-i taht-ı “men ‘aref”

(Ey) el-emân ey şâh-ı mecmû‘-i velâyet el-emân

Sende hatm oldu velâyet tahtının sultânlığı

El-emân ey sendedir mühr-i emânet el-emân

Küfr-i kâfir ref‘ olur görse cemâl-i pâkini

Nârdan bulur necât etse ziyâret el-emân

El-emân ey derdinin dermânı sen mecrûhların

El-emân ey şâfi‘-i eskâm u ‘illet el-emân

Pâdişâhım bendeni dilden ferâmuş eyleme

El-emân ey şâfi‘-i rûz-i kıyâmet el-emân

El-emân ey yakdı cânım hasret-i yevmü-l firâk

El-emân ey çâresizdir derd-i hicrân el-emân

Hâk-i dergâhan senin kim baksa hor olur ‘alîl

Hem olur merdûd kim kılssa ‘adâvet el-emân

Hak-i pâ-yı hasretin kuhl-i cilâdır çeşmime

El-emân eyler **Nigâhî** âh-ı hasret el-emân (G.22)

Harf-i Ya

Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün Mefâîlün

Bütânın şâhı sultânım Süleymân-ı zeman geldi

Kadem basdı yine arz-ı ‘Irâk’a dil-sitân geldi

Ni‘âl-ı pâ-yı rahşî mihr ü mâh-ı ferkadan-âsâ

Zemîn üzre kadem basdıkda reşk-i âsumân geldi

Düzülsün zümre-i hûbân-ı ser-efrâz tarîk üzre

Temâşâ eyleyen görsün ki şâh-ı nev-civân geldi

Teferrücle nüzûl etdi bu serhâdd-i cihân üzre

Mu‘anber hayme-gâhı ğayret-i bâğ-ı cinân geldi

Hezârân şîve vü nâz ile dehrin bir ser-efrâzı

Hurûşân oldı gûyâ **Rüstem**-i sâhib-kırân geldi

‘Aduvvi nâbekârın derd ü dâğı sad-hezâr olsun

Ki meydân-ı vefâya iftîhâr-ı ‘âşıkân geldi

Nigâhî derd-mendin derd-i dâğ-ı sîne-çâkiyçün

Tabîb ü destî mu‘ciz bir Mesîh-i câvidân geldi (G.23)

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

.....¹⁸

Kişî vây nefis nefis oldu zemâne cîfeler çıkdı

¹⁸ Bu gazelin diğer beyitleri hatırdâ kalmamıştır (Ali Emirî’nin notu).

Eger ben anları **Mervân**'e benzetsem hatâ yokdur

.....

.....

.....

Mâh-cemâlin gönlüme salmış ziyâ vu rûşeni

Neş'e-i 'aşkın senin mest-i elest etmiş beni

Şem'-i hüsnen per yakub pervâne oldum tâ ebed

Bî-nevâ bülbül gezer beyhûde bâğ u gülşeni

'Andelîb gülşendedir baykuş gezer vîrânede

Murğ-i gönlüm lâne-i gamzende kılmış meskeni

Ger kemâl-i 'izzeti bulmak dilersen ey püser

'Âşıkâ cânın fedâ kıl gönlün et ğâyet ğanî

Mürşidin tut dâmenin muhkem vücûdan mâlik ol

Gir erenler bezmine kaldır gözünden perdeni

Terk-i tecrîdem beni hor görme yâ hû kıl nazar

İzn-i lillah tîr-i âhımla yıkarım kal'anı

Rind-i 'aşkam aç gözün sanma tehî vîrâneym

Ey **Nigâhî** bizdedir esrâr-ı ‘aşkın mahzeni (G.24)

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

Hak Ta‘alâ nûr-i Ahmed’den yarattı âdemi

Âdeme kıldı musahhar onsekiz bin ‘âlemi

Nûsha-i kübrâ dedi Âdem Safiyüllah’a Hak

Zât-i pâkinden zuhûr etdi nebîler hâtemi

‘Aşk ile teşrîf-i mi‘râc etdi ma‘şûk-ı Hudâ

Başladı tekbîr ü tehlîle melâikler femi

Dîde-i Ahmed gibi hiçbir kimesne görmedi

Kâdir ü Kayyûm olan Rabb-i Celîl ü A‘lemi

Oldu hayrân bu işe Mahbûbu’l- ‘Âlemîn

‘Avdetinde Şîr-i Hak destinden aldı hâtemi

Dînini îmânını ol kimse verdi ğârete

Sevmedi her kim hulûs ile Habîb-i Ekrem’i

Fukarâyla fahr eyleyenlerdir o şâhın bendesi

Sıdk ile ümmet olanlar istemez câm-ı Cem’i

Pâyidâr olmaz fenânın mâl u mülkü kimseye

Tâc u tahtı neyledi fikr eyle **İbn-i Edhem**’i

Bir dükenmez genc imiş illâ kanâ‘at ehline

Râvîler böyle rivâyet eylemişler akdemi

Ehl-i İslâm’a merd-i ‘irfâna râğbet kalmadı

Ağlayub şimdengerü eyle **Nigâhî** mâtemi (G.25)

BÜYÜK AMCAM MERHÛM ŞA‘BÂN KÂMÎ HAKKINDA

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

El-emân ey mekteb-i ‘ilm-i hakîkat rehberi

El-emân ey ‘âşık-ı sâdıkların ser-‘askeri

Pîşvâ-yı râh-ı Hak ey mürşid-i müşkil-küşâ

Enbiyânın vârisi kenz-i hakîkat mazharı

Destgîrin Kirdigâr olsun delîlin Mustafa

Kâmî yâr olsun sana âhir zemân peygamberi

Hazret-i Allah seni postunda dâim eylesün

Nâs içinde şerm-sâr etme bu ‘abd-i ahkari

Destgîr ol çâh-ı zulmetden halâsa kıl kerem

Ğussa vu gamdan âzâd eyle **Nigâhî** kemteri (G.26)

BU DAHÎ AMCAM HAKKINDADIR

Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün

Ey ‘ulûm ashâbının lutf u keremde ekremi

Sâilânın dest-gîri ehl-i ‘ilmin a‘lemi

Vâkıf-ı esrâr-ı vicdânın olan rind-i fakîr

İstemez âyine-i İskender’i, câm-ı Cem’i

Sâhib-i lutf u keremsin hem mürüvvet mahzeni

Hilkatin halka unutturdu sehâ-yı **Hâtem**’i

Dâimâ manzûr-ı lutf u iltifâtındır gönül

Dest-i lutfunla yine zahm-ı dile ur merhemi

Hak-i pâye ‘arz-ı hâl etdi **Nigâhî** kemterin

Kâmiyâ Hak ‘aşkına et bu sevâb-ı a‘zami (G.27)

SONUÇ

Kaynaklardan bizlere ulaşan bilgi, doğum tarihi verilmeyen Nigâhî’nin Diyarbakır’da dünyaya geldiği şeklindedir. Ümmî olan şâirimizin şiirleri bir tasavvufî neşve ve yer yer

vahdet-i vücud anlayışını ortaya koyarken doğrudan doğruya tasavvufî alakalıdır. Tasavvuf ve tarikatle ilgili olarak şiirlerde geçen kavram ve mertebelerden bazıları şunlardır: Vahdet, tecelli, kemal, cemal, sır, gönül, aşk, lütuf, inayet, mazhar, tevekkül, terk, velayet, rıza, sabır, vuslat, fakr, şeriat-tarikat-hakikat-marifet, şem'-pervane, tekye, zakir, pir, rind- zahid, mürşid, keramet.

Divânçe'de Elest Bezmi, Muhammedi Nur ve yaratılış ile ilgili beyitler de karşımıza çıkar. Ayrıca Hazreti Ali ve Şaban Kamî ile ilgili ikişer adet müstakil şiir yer almıştır.

Nazım şekilleriyle söylenmiş Nigâhî Baba şiirlerinin, önemli bir kısmını, oluşturduğu divânçe düzeni içerisinde sunan Ali Emirî, şairimizin vefat tarihini h.1277(m.1860) olarak verirken, öldüğünde seksen yaşı civarında olduğu ifade edilir. Eğer bu yaklaşık tarih dikkate alınacak olursa şairimizin kesin olmamakla birlikte doğumunun h.1193/95(m.1780) civarında kabul edilmesi anlamına gelecektir.

Divânçe'de 1 adet müsemmen, 4 adet müseddes (terci-i bend), 3 adet mürabba ve 27 adet de gazel nazım şekilleriyle yazılmış toplam 35 şiir yer almaktadır. Hazret-i Ali hakkında 2 adet, Ahmed Çelebi hakkında 1 adet ve Şaban Kâmî hakkında da müstakil 2 adet şiir kaleme alınmıştır. Türk Edebiyatı'nda gazeller genellikle 5 ile 12 beyit halinde yazılır. Nigâhî'nin de gazeliyyat bölümü içinde yer alan şiirlerinin biri dışında 5 ile 11 beyit arasında yazıldığına şahit olmaktayız. Bunlar: Harf-i Elif 7 beyitlik 1 adet; Harf-i Ba 1 adet beyit; Harf-i Cim 9 beyitlik 1 adet; Harf-i Ra 11 beyitlik 1 adet, 10 beyitlik 1 adet, 9 beyitlik 1 adet, 7 beyitlik 3 adet, 5 beyitlik 4 adet ve bir mısra; Harf-i Za 7 beyitlik 1 adet; Harf-i Lam 6 beyitlik 1 adet ve 5 beyitlik 1 adet; Harf-i Mim 7 beyitlik 2 adet ve 5 beyitlik 1 adet; Harf-i Nun 7 beyitlik 1 adet ve 16 beyitlik 1 adet; Harf-i Ya 10 beyitlik 2 adet, 7 beyitlik 1 adet ve 5 beyitlik 2 adet şiirden oluşmaktadır.

Divânçe'de 11 çeşit vezin kullanan Nigâhî, aruz bahri olarak da Bahr-i Remel, Bahr-i Hezec ve Bahr-i Seri'i kullanmıştır.

KAYNAKÇA

- 1-K.Kerim ve Türkçe Anlamı (Meâl), Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 8. Baskı, Ankara, 1982.
- 2-Afyonkarahisarlı, Şemseddinoğlu Mustafa, Ahter-i Kebir (Arapça-Türkçe Lûgat), Dersaadet, 1310.
- 3- Ağakay, M. Ali, Türkçe’de Mecâzlar Sözlüğü, Ankara, 1949.
- 4-Ahmet Cevdet Paşa, Belağat-ı Osmaniye, İstanbul, 1310.
- 5-Ahmed Vefik Paşa, Lehçe-i Osmanî, İstanbul, 1306.
- 6-Akalın, L. Sami, Edebiyat Terimleri Sözlüğü, İstanbul, 1966.
- 7-Aksoy, Ö. Asım, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü, Ankara, 1971.
- 8-Ali Emirî, Diyarbakır Ayanı’nın Mevakıp ve Eşrâfî’nın Terceme-i Halleri, Tarih, 750.
- 9-Ali Emiri, Esâmî-i Şu‘arâ-yı Âmid, Millet Kütüphanesi-Tarih 781/1s.108-109.
- 10-Ali Emirî, Tezkire-i Şuarâ-yı Âmid, C.1, Dersaadet, 1328.
- 11-Arat, R. Rahmeti, Eski Türk Şiiri, Ankara, 1965.
- 12-Gölpınarlı, Abdülbaki, Divan Şiiri, Varlık Yayınları, İstanbul, 1955.
- 13-Banarlı, Nihat Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, I-II, İstanbul, 1971.
- 14-Beyanoğlu, Şevket, Diyarbakır’lı Fikir ve Sanat Adamları, I-III, İstanbul, 1957.
- 15-Bursalı, Mehmet Tahir, Osmanlı Müellifleri, İstanbul, 1333-1342.
- 16-Devellioğlu, Ferit, Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat, Ankara, 1993.
- 17-Gölpınarlı, Abdülbaki, Divân Şiiri, Varlık Yayınları, İstanbul, 1955.
- 18-Gölpınarlı, Abdülbaki, Tasavvuftan Dilimize Geçen Deyimler ve Atasözleri, İnkılap ve Aka Kitabevi, İstanbul, 1966.
- 19-İpekten, Haluk, Tezkirelere Göre Divân Edebiyatı İsimler Sözlüğü, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara, 1988.
- 20-İslâm Ansiklopedisi, M.E.B. İstanbul, 1993.
- 21-İsmail Hakkı Bursevî, Kitabı’n-Netice, yk. 190b-191a.

- 22-Kanar, Mehmet, Büyük Farsça-Türkçe Sözlük, İstanbul, 1993.
- 23-Korkusuz, M.Şefik, Tezâkir-i Meşâyih-i Âmid, I-II, Kent Yayınları, İstanbul, 2004
- 24-Muallim Naci, Lûgat-ı Nâci, İstanbul, 1987.
- 25-Nigâhî'nin Divânı, (A.E.Manzum, Eski kayıt, 464/1; Yeni kayıt, Cd 8 ,768).
- 26-Onay, A.Talat, Eski Türk Edebiyatı'nda Mazmunlar, TDV. Yayınları, Ankara, 1992.
- 27-Özön, Mustafa Nihat, Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük, İstanbul, 1959.
- 28-Pakalın, M. Zeki, Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü, I-III, Ankara,1976.
- 29-Pala, İskender, Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü, Ankara, 1989.
- 30-Pekolcay, Necla, İslâmî Türk Edebiyatı, İstanbul, 1994.
- 31-Pekolcay, Necla, İslâmî Türk Edebiyatı'nda Şekil ve Nev'ilere Giriş, İstanbul, 1994.
- 32-Şemseddin Sami, Kâmûs-i Türkî, İstanbul, 1992.
- 33-Yegin, Abdullah, Osmanlıca-Türkçe Yeni Lugat, İstanbul, 1993.